

УДК 336.71

О. В. Лебідь, канд. екон. наук**В. М. Григоренко**, аспірант

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна

**СУТНІСТЬ, МЕТОДИ ТА СТРУКТУРА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ****О. В. Лебедь**, канд. екон. наук**В. Н. Григоренко**, аспірант

Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця, г. Харьков, Украина

**СУЩНОСТЬ, МЕТОДЫ И СТРУКТУРА ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ВНЕДРЕНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ В ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БАНКОВ****Olesia Lebid**, PhD in Economics**Viktoriia Hryhorenko**, PhD student

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine

**NATURE, METHODS AND STRUCTURE OF FINANCIAL SUPPORT
OF TECHNOLOGIES INFRODUCTION INFO BANKS ACTIVITY**

Представлено науково обгрунтоване визначення поняття «фінансове забезпечення». За результатами аналізу та узагальнення наукової літератури, а також досвіду банків України запропоновано послідовність етапів здійснення фінансового забезпечення впровадження технологій управління в діяльність банків. Також проаналізовано наявні методи та підходи до фінансового забезпечення впровадження технологій управління в діяльність банків, обрано найбільш оптимальний і в цьому контексті розраховано фінансовий потенціал розвитку десяти найбільших українських банків.

Ключові слова: фінансове забезпечення, технології управління, самофінансування, кредитування, бюджетні асигнування, фінансовий потенціал розвитку банку.

Представлено научно обоснованное определение понятия «финансовое обеспечение». По результатам анализа и обобщения научной литературы, а также опыта банков Украины предложена последовательность этапов осуществления финансового обеспечения внедрения технологий управления в деятельность банков. Также проанализированы существующие методы и подходы к финансовому обеспечению внедрения технологий управления в деятельность банков, избран наиболее оптимальный и в этом контексте рассчитан финансовый потенциал развития десяти крупнейших украинских банков.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, технологии управления, самофинансирование, кредитование, бюджетные ассигнования, финансовый потенциал развития банка.

Submitted by science-based definition of "financial providing". Based on the analysis and generalization of the scientific literature, as well as the experience of banks in Ukraine the propose a series of stages to ensure implementation of the financial management technologies in banking activities. Also analyzed the existing methods and approaches to the financial provision of the implementation of management technologies in the activities of banks, elected the most appropriate and in this context is calculated financial capacity of development for the ten largest Ukrainian banks.

Key words: financial providing, management technologies, self-finance, crediting, budgetary assignments, the financial capacity of the bank.

Постановка проблеми. В умовах нестабільного розвитку вітчизняної банківської системи, прагнення вдосконалень та автоматизації операцій, що здійснюються банківськими установами, а також розширення спектра послуг та банківських продуктів важливим фактором успіху є впровадження технологій в управління діяльністю фінансових установ. З метою забезпечення стабільного функціонування, вчасного реагування на політичні та економічні зміни, а також прийняття вчасних рішень найбільш прогресивні банки навіть до стратегічних цілей включили необхідність впровадження нових технологій [25; 26; 27]. Впровадження нових технологій потребує, зазвичай, значних фінансових витрат, і не всі банківські установи можуть здійснити таке фінансове вливання у недохідні активи. У зв'язку з цим ключову роль у впровадженні управлінських технологій відведено фінансовому забезпеченню, оскільки на кожному з етапів впровадження технологій, а саме на етапах розроблення, впровадження та апробації технологій, необхідно своєчасно забезпечити цей процес фінансовими ресурсами з метою безперервного та своєчасного впровадження. Окремим класом технологій, які безперервно впроваджу-

ють банки, є управлінські технології. Як відомо, підвищення ефективності управління установою є постійним об'єктом уваги менеджменту банку і потребує досить значних фінансових ресурсів для впровадження новітніх технологій управління, а також виконання інвестиційних функцій установами, які мають змогу забезпечити фінансування нових технологій, що у свою чергу буде сприяти розвитку банківської системи України та стабільності її функціонування. А тому управління як установою взагалі, так і її фінансовими ресурсами, потребує формування системи фінансового забезпечення для розроблення, впровадження та забезпечення розвитку управлінських технологій у діяльності банківських установ, що і зумовлює актуальність питань, висвітлених у статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні і зарубіжні науковці у своїх наукових працях розглядають різні аспекти фінансового забезпечення. Проте питаннями фінансового забезпечення впровадження технологій управління діяльністю банку майже не досліджені. Значний внесок у дослідження фінансового забезпечення зробили такі вчені: П. Ю. Буряк [3], Т. А. Васильєва [4; 5], І. В. Зятковський [7], О. М. Колодізєв [9], О. В. Мішук [14], Д. В. Нехайчук [15], В. М. Опарін [20], С. В. Онишко [19], І. Г. Сокиринська [23]. Серед зарубіжних науковців проблемами фінансового забезпечення займалися такі вчені, як Є.Ф. Брігхем (Brigham E.F., 1997) [2], Е. Нікбахт (Nikbaht E., 1993) [17]. Проте, незважаючи на значну кількість праць, які присвячені проблемам фінансового забезпечення як установ, так й інновацій, що вони здійснюють, варто відзначити недостатність дослідження питань фінансового забезпечення впровадження та в подальшому використання технологій управління в діяльності банківських установ, що є обов'язковою умовою розвитку та стабільного функціонування як банків, так і банківської системи взагалі. Необхідність подальших досліджень питань фінансування впровадження технологій у діяльність банків України й зумовили актуальність питань, аналізу та вирішенню яких присвячена стаття.

Метою статті є формування науково обґрунтованого визначення сутності, структури та методів фінансового забезпечення впровадження та використання управлінських технологій у діяльності банку. Для досягнення зазначеної мети були поставлені та вирішені такі завдання: 1) провести аналіз наявних визначень і на цій основі дати науково обґрунтоване визначення поняттю "фінансове забезпечення"; 2) проаналізувати та встановити послідовність етапів фінансового забезпечення впровадження технологій управління в діяльність банків; 3) проаналізувати сучасні методи та підходи до фінансового забезпечення впровадження технологій управління в діяльність банків та обрати найбільш оптимальний.

Основні результати дослідження. Формування фінансового забезпечення впровадження технологій відіграє важливу роль у фінансовому управлінні установами. Немає єдиної моделі, яка б описувала структуру фінансового забезпечення. Впровадження управлінських технологій у діяльність банківських установ потребує коштів на їх реалізацію. Так, пошук джерел фінансування технологій управління залишається однією з ключових проблем, яку установи повинні вирішити та врахувати під час впровадження технологій. Фінансування впровадження технологій потребує вирішення таких питань, як забезпечення потоку грошових надходжень, які необхідні для своєчасного виконання етапів впровадження тієї чи іншої технології, забезпечення контролю за використанням фінансових ресурсів та оцінки їх впливу на діяльність установи. Зазначимо, що фінансове забезпечення, передусім, є частиною фінансової діяльності банку (рис. 1).

Рис. 1. Структурні елементи фінансової діяльності банку

Джерело: на основі досліджень [10; 12, с. 10].

За визначенням Л.В. Кузнецової, з яким ми повністю погоджуємось, фінансова діяльність банку, у широкому розумінні, є комплексним поняттям і має три складові: здійснення банківських операцій, формування та використання фінансових ресурсів, визначення й аналіз фінансових результатів [11; 12, с. 10].

Враховуючи зазначене вище, перед формуванням системи фінансового забезпечення впровадження технологій управління необхідно з'ясувати сутність поняття «фінансове забезпечення». Характерно, що серед економістів немає єдиного підходу до визначення поняття «фінансове забезпечення». А навпаки, у науковій літературі є велика кількість визначень фінансового забезпечення як установ, так і різних процесів. Так, І.В. Зятковський трактує фінансове забезпечення як «систему джерел і форм фінансування розвитку економічної і соціальної сфер суспільства» [7].

В.М. Опарін визначає фінансове забезпечення як структурний елемент фінансового механізму, який формується для забезпечення необхідної кількості фінансових ресурсів за рахунок різних джерел для виконання поставлених перед установою цілей. Проте слід зазначити, що фінансове забезпечення реалізується за допомогою системи [1]. У свою чергу, І.Г. Сокиринська також розглядає «фінансове забезпечення» як елемент фінансового механізму установи [23].

Досліджуючи теоретичні аспекти формування фінансового забезпечення, О.М. Колодізев пропонує розуміти фінансове забезпечення, а саме інноваційного розвитку, як «сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів, а також організаційно-управлінських принципів, методів і форм впливу цих ресурсів на інноваційний розвиток національної економіки» [9, с. 11]. Такий підхід автора до тлумачення сутності поняття «фінансове забезпечення» є вичерпним та визначає всі сторони досліджуваного поняття, а також відповідає вимогам системності.

Аналізуючи вищенаведені тлумачення поняття «фінансове забезпечення», погоджуємось та поділяємо позиції наведених вище авторів. Виходячи з цього, під фінансовим забезпеченням пропонується розуміти пошук, формування та використання певної суми фінансових ресурсів на вирішення окремих завдань. Отже, фінансове забезпечення впровадження технологій управління в банківську діяльність – це пошук, формування та використання певної суми фінансових ресурсів на впровадження технологій управління в банківську діяльність.

Слід також зазначити, що перед фінансовим забезпеченням стоїть багато завдань, які повинні виконуватись. Серед них можна виділити такі завдання, як пошук фінансових ресурсів; визначення розміру інвестиційних ресурсів; мобілізація фінансових ресурсів у розмірах, які необхідні для забезпечення нормального процесу впровадження, а також і використання управлінських технологій; контроль за визначенням необхідного рівня фінансової стійкості, платоспроможності, забезпечення, збереження та використання оборотних активів, зокрема за прискоренням їх оборотності; контроль за раціональним і цільовим використанням фінансових ресурсів; визначення оптимального співвідношення активів та зобов'язань; залучення додаткових фінансових ресурсів [1].

Для забезпечення фінансування управлінських технологій слід виділити наявні методи фінансування в банківських установах, а саме: самофінансування, кредитування, бюджетні асигнування, венчурне фінансування, змішане ризиковане фінансування (інноваційні фонди).

Одним із методів фінансового забезпечення впровадження технологій управління банківською установою є використання власних фінансових ресурсів, тобто фінансування відбувається за рахунок власних коштів, наприклад, чистого прибутку. Цей метод дає змогу покрити витрати на впровадження технологій управління за рахунок власних коштів, а також забезпечує високу норму прибутку інвестованого капіталу, оскільки установі не потрібно сплачувати відсотки за використання фінансових ресурсів. Також фінансування за рахунок власних коштів має такі переваги, як підвищення фінансової стійкості за рахунок додатково сформованого з прибутку власного капіталу, а також суттєве зниження ризиків. При цьому важливим є те, що власні фінансові ресурси виступають не тільки фактором забезпечення, а й стимулом для впровадження та використання установами нових технологій в управління, впровадження інноваційних продуктів, а також автоматизованих систем документообігу, управління, аналізу та контролю операційної діяльності. Проте слід зауважити, що фінансування за рахунок власних коштів частіше використовується у випадках, коли управлінська технологія, що впроваджується, не потребує значних фінансових ресурсів.

У свою чергу, такий метод фінансового забезпечення, як кредитування для банківських установ, означає зменшення ефективності від впровадження технологій, оскільки установа повинна мати відповідні показники діяльності та матеріальне забезпечення, а також стабільні фінансові ресурси для отримання позик. Це пов'язано, насамперед, з тим, що перед установою постають певні зобов'язання щодо погашення отриманих позик, сплати відсотків по них, зокрема, своєчасність сплати у строк позичкових фінансових ресурсів. Але слід зазначити, що в ринкових умовах воно набуває все більшого значення.

Такий метод фінансового забезпечення, як бюджетні асигнування, притаманний банківським установам з державною формою власності, оскільки бюджетні асигнування є формою фінансового забезпечення за рахунок коштів централізованих державних фондів. Фінансові ресурси, що використовуються з таких фондів, не підлягають поверненню та сплаті відсотків.

У країнах Західної Європи та США широко застосовується такий метод фінансового забезпечення, як венчурне фінансування. Цей метод фінансування використовують для забезпечення фінансування науково-дослідної роботи, впровадження технологій та здійснюють у двох основних формах: 1) за допомогою придбання акцій нових фірм; 2) за допомогою надання кредиту різного виду, звичайно з правом конверсії в акції, адже капітал, що використовується при венчурному фінансуванні, є довгостроковою інвестицією, що надається на певний період, при цьому без будь-яких гарантій та забезпечення.

Так, для реалізації фінансового забезпечення за допомогою венчурного фінансування необхідно визначити потреби у фінансових ресурсах, оскільки визначення обсягів фінансових ресурсів зумовлене потребою в адекватному плануванні венчурного проекту, а їх недостатня кількість зумовлює продовження термінів. Встановлення ризиків є також дуже важливим, оскільки одним із ризиків венчурного проекту є ризик додаткових витрат.

Перевагами для інвесторів є отримання винагороди відповідно до частки володіння звичайними акціями, спільний розподіл фінансових ризиків між власниками установи залежно від частки у капіталі, зручні і прості у використанні та розрахунках щодо теперішньої і майбутньої вартості установи та часток власності, а також максимальна зацікавленість інвесторів у зростанні вартості звичайних акцій установи. Проте недоліками такого фінансування є значні ризики неповернення суми вкладених в установу інве-

стицій, розподіл винагороди та її отримання усіма зацікавленими сторонами незалежно від їх внеску в кінцевий результат.

Проте такий метод фінансового забезпечення може бути альтернативою для фінансування різних проєктів, що впроваджуються в установи в порівнянні з банківським фінансуванням, тобто позиками. Про це у своїй роботі також зазначає і такий учений, як Е.З. Малевський [13]. Венчурне фінансування сьогодні для вітчизняних установ, у тому числі і банківських, є не досить поширеним, воно перебуває на етапі формування, оскільки є потреба у формуванні законодавчого підґрунтя. Це в майбутньому дасть змогу установам, по-перше, більш широко використовувати фінансові активи інвесторів, по-друге, розширить інвестиційні можливості, по-третє, дасть змогу ефективніше реалізовувати та впроваджувати наукові дослідження, зокрема технології, у діяльність установ.

Також слід зазначити, що всі методи фінансового забезпечення установи використовують комплексно, а тому дуже важливо обґрунтувати та встановити оптимальне співвідношення між ними. Так, для створення фінансового забезпечення слід використовувати і фінансові прийоми, серед яких можна виділити акціонування, фінансове прогнозування, фінансове інвестування, фінансове планування та бюджетування, оскільки для того, щоб обрати найбільш ефективний метод фінансового забезпечення, необхідно знати вартість кожного з джерел фінансування.

Формування структури фінансового забезпечення є складним процесом, який залежить від фінансових можливостей кожного з джерел фінансування в той чи інший проміжок часу, фінансового стану акціонерів, а також актуальності впровадження управлінських технологій у перспективі. Під структурою фінансового забезпечення впровадження технологій управління розуміємо фінансові ресурси, які необхідні для здійснення впровадження управлінських технологій, а також створений фінансовий потенціал, що забезпечить не лише впровадження, але й подальше їх використання в управлінні діяльністю банку. На рис. 2 представлена процедура вибору оптимальної структури фінансового забезпечення.

Характерними ознаками фінансового забезпечення є формування та ефективне використання фінансових ресурсів; фінансування впровадження найбільш ефективних технологій, що значно покращать показники діяльності установи та підвищать її прибутковість; здійснення заходів щодо забезпечення фінансової стійкості, що у свою чергу впливає на рівень фінансового забезпечення.

Формування та реалізація фінансового забезпечення впровадження технологій управління діяльністю банку повинно забезпечуватися поетапно:

- 1) визначення періоду формування фінансового забезпечення;
- 2) аналіз факторів внутрішнього та зовнішнього середовища установи, що мають вплив на формування фінансових ресурсів;
- 3) визначення періоду впровадження технології, що повинно забезпечуватися фінансовими ресурсами;
- 4) визначення цілей впровадження управлінської технології;
- 5) визначення ефективності впровадження технологій управління;
- 6) визначення ризиків та ефективності впливу впроваджених технологій на діяльність установи загалом;
- 7) облік показників фінансового стану установи;
- 8) визначення та оптимізація структури фінансового забезпечення;
- 9) реалізація одного або декількох методів фінансового забезпечення одночасно;
- 10) визначення витрат на реалізацію та впровадження управлінської технології;
- 11) забезпечення ефективного моніторингу, контролю за фінансовим забезпеченням впровадження тієї чи іншої технології.

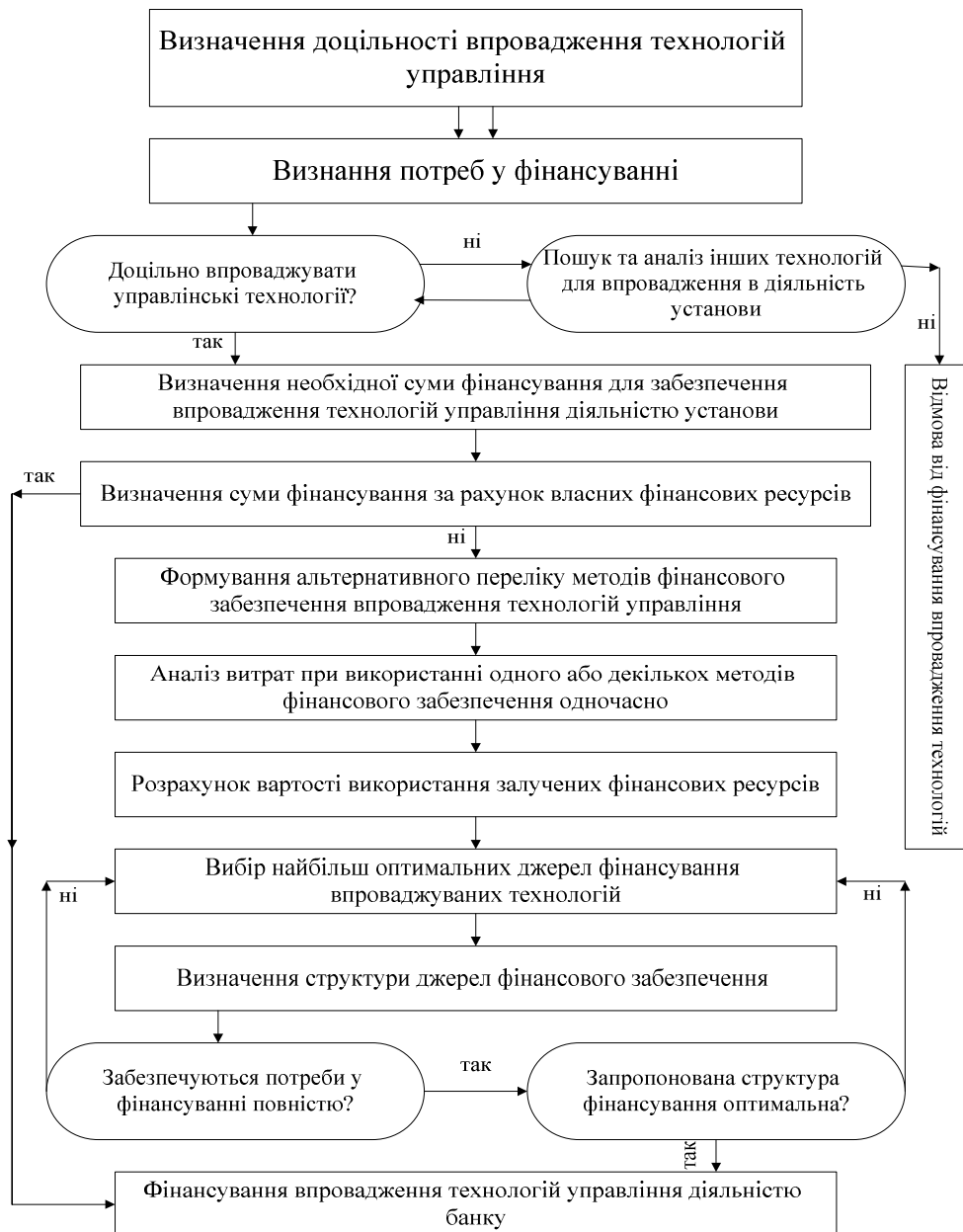

Рис. 2. Структура фінансового забезпечення

Джерело: доповнено на основі досліджень [28].

Фінансове забезпечення впровадження технологій у діяльність установ повинно спрямовуватись на стабільне надходження у встановлені строки необхідних обсягів фінансових ресурсів з метою збалансування потреби в них на кожному етапі впровадження.

Також важливим етапом фінансового забезпечення є визначення ступеня достатності наявних фінансових ресурсів для фінансового забезпечення впровадження та використання технологій управління діяльністю банку. Для визначення наявних обсягів фінансових ресурсів, які можна спрямувати на впровадження технологій, скористаємось поняттям “фінансовий потенціал розвитку”. Для цього пропонуємо використовувати підхід, запропонований І. М. Ненно [16] і адаптований авторами до банківських установ (1):

$$\Phi ПР = \Phi ЗБ - П ФП, \quad (1)$$

де $\Phi ПР$ – фінансовий потенціал розвитку банку;

$\Phi ЗБ$ – фінансове забезпечення банку

$П ФП$ – поточні фінансові потреби.

Формула показує залишок коштів банку після задоволення поточних потреб, а отже, дозволяє визначити фінансовий потенціал розвитку. Оскільки впровадження технологій є елементом розвитку банківської установи, то ця формула є правомірною. Трансформуємо (1) у більш детальну (2)

$$\Phi ПР = \Phi ЗБ - П\Phi П = (ВК + СБ + РЗ + ЧП) - (ПК + ПД), \quad (2)$$

де ВК – власний капітал;

СБ – субординований борг;

РЗ – резерви за зобов'язаннями;

ЧП – чистий прибуток банку;

ПК – поточні виплати за кредитами, отриманими;

ПД – поточні витрати за депозитами, залученими.

Визначимо фінансовий потенціал розвитку для десяти банків першої групи за класифікацією НБУ (табл.).

Таблиця

Обсяги фінансового потенціалу розвитку найбільших банків України, грн

Банк	Власний капітал	Субординований борг	Резерви за зобов'язаннями	Чистий прибуток	Поточні виплати за депозитами і кредитами	Фінансовий потенціал розвитку
Приватбанк	202 551 282	2 013 973	58 134	1 810 035	-9 938 349	196 495 075
Ощадбанк	92 319 845	828 271	10 248	646 290	-4 226 757	89 577 897
Укрексімбанк	91 097 679	2 974 850	11 208	199 238	-3 810 495	90 472 480
Дельта банк	54 040 873	1 936 143	298	245 467	-3 348 835	52 873 946
Райффайзен Банк Аваль	44 803 823	2 373 056	26 398	851 177	-1 537 194	46 517 260
Промінвестбанк	40 236 687	2 233 041	25 417	-2 625 293	-2 066 742	37 803 110
Укрсоцбанк	37 328 519	799 357	31 594	81 058	-1 573 265	36 667 263
Перший український міжнародний банк	34 959 081	486 541	6 444	316 859	-1 384 912	34 384 013
Сбербанк Росії	33 571 752	415 149	56 118	462 523	-1 256 146	33 249 396
Надра	29 345 998	1 452 595	2 683	1 441	-1 281 153	29 521 564

Дані табл. показують, що загалом фінансовий потенціал розвитку є близьким до величини власного капіталу банку.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи вищенаведене, слід зазначити, що на основі аналізу економічної літератури було узагальнено теоретичні основи фінансового забезпечення, проаналізовано методи фінансового забезпечення, а також визначено процедуру вибору структури фінансового забезпечення впровадження та використання управлінських технологій у діяльності банку. Проте залишається актуальною проблема створення фінансового забезпечення впровадження технологій, а також оцінювання рівня фінансового забезпечення, що у свою чергу сприятиме розвитку банківської системи взагалі. А тому напрямки подальших досліджень можуть бути пов'язані з розробленням методики оцінювання достатності фінансових ресурсів для фінансового забезпечення впровадження та використання технологій управління діяльністю банку.

Список використаних джерел

1. Бланк И. А. Управление финансовыми ресурсами / И. А. Бланк. – М. : Омега-Л, 2010. – 768 с.
2. Брігхем Є. Ф. Основи фінансового менеджменту / Є. Ф. Брігхем ; пер. з англ. – К. : Молодь, 1997. – 1000 с.
3. Буряк П. Ю. Фінансове забезпечення розвитку підприємництва : монографія / П. Ю. Буряк. – Львів : Ін-т регіональних досліджень НАН України, 2000. – 258 с.
4. Васильева Т. А. Банковское инвестирование на рынке инноваций : монография / Т. А. Васильева. – Сумы : Изд-во СумГУ, 2007. – 513 с.

5. *Васильєва Т. А.* Банківське фінансування інноваційної діяльності : монографія / Т. А. Васильєва. – Суми : Ділові перспективи, 2006. – 60 с.
6. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.econopomy.nauka.com.ua/?op=1&z=2139>.
7. *Зятковський І. В.* Фінансове забезпечення діяльності підприємств : монографія / І. В. Зятковський. – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 215 с.
8. *Коваленко В. В.* Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи : монографія / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 198 с.
9. *Колодізєв О. М.* Фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.08 / О. М. Колодізєв ; Укр. акад. банк. справи Нац. банку України. – Суми, 2010. – 40 с.
10. *Кривоног О. Л.* Фінансове забезпечення господарської діяльності суб'єктів малого підприємництва : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / О. Л. Кривоног. – К., 2007.
11. *Кузнєцова Л. В.* Теоретико-методологічні засади фінансової діяльності банку : монографія / Л. В. Кузнєцова. – Одеса : Атлант, 2009. – 324 с.
12. *Кузнєцова Л. В.* Фінанси банку: теорія, методологія, управління : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.08 / Л. В. Кузнєцова. – Одеса, 2009. – 34 с.
13. *Малевський Е. З.* До питання створення національної системи венчурного інвестування в умовах ринкової трансформації / Е. З. Малевський // Обліково-аналітичні системи суб'єктів господарської діяльності в Україні : наук. зб. – Львів : Інтереко, 2005. – Спецвипуск. – № 15, ч. 1. – С. 183–190.
14. *Мишук О. В.* Фінансове забезпечення економічного зростання в умовах реалізації інвестиційно-інноваційної політики / О. В. Мишук // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 2. – С. 25–30.
15. *Нехайчук Д. В.* Сучасні наукові погляди на фінансове забезпечення розвитку водогосподарського комплексу / Д. В. Нехайчук // Економіка и управление. – Симферополь : НАПКС, 2006. – № 4. – С. 109–114.
16. *Ненно І. М.* Фінансове забезпечення розвитку страховика : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / Ірина Михайлівна Ненно. – Одеса, 2009. – 19 с.
17. *Нікбахт Е.* Фінанси / Е. Нікбахт, А. Гроппеллі ; пер. з англ. В. Ф. Овсієнка та В. Я. Лусієнка. – К. : Основи, 1993. – 383 с.
18. *Онишко С. В.* Реалізація властивостей системи інноваційного розвитку / С. В. Онишко // Фінанси України. – 2004. – № 3. – С. 113–117.
19. *Онишко С. В.* Фінансове забезпечення інноваційного розвитку : монографія / С. В. Онишко. – Ірпінь : Нац. акад. ДПС України, 2004. – 434 с.
20. *Опарін В. М.* Фінанси (загальна теорія) : навч. посіб. / В. М. Опарін. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К. : КНЕУ, 2001. – 240 с.
21. *Офіційний сайт Національного банку України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
22. *Риск-менеджмент инноваций* / Т. А. Васильєва, О. Н. Диденко, А. А. Епифанов и др. – Сумы : Деловые перспективы, 2005. – 260 с.
23. *Сокиринська І. Г.* Діагностика фінансового забезпечення діяльності підприємства / І. Г. Сокиринська // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 88–95.
24. *Стоянова Е. С.* Финансовый менеджмент: теория и практика / Е. С. Стоянова. – М. : Перспектива, 2004. – 656 с.
25. *Стратегический план развития Сбербанка России до 2014 года* [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://sberbank.ru/common/img/uploaded/ir/pics/strategy_rus.pdf.
26. *Стратегічний план АТ «Ощадбанк» на 2012–2015 роки* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.oschadnybank.com/uploads/Presentation_28.12.11.pdf.
27. *Укресімбанк 20 років: досвід, надійність, розвиток* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.eximb.com/img/app_links/1518.pdf.
28. *Фіщенко О. М.* Формування оптимальної структури джерел фінансування інвестиційних процесів / О. М. Фіщенко // Збірник наукових праць ДонДУУ: «Економіка та соціальна сфера: деякі питання взаємозв'язків». Серія «Економіка». – 2011. – Т. XII, вип. 209. – С. 297–305.